

Žaža, Stanislav

**[Rückläufiges Wörterbuch der russischen Sprache der Gegenwart.
Redigoval H.H. Bielfeldt]**

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1963, vol. 12, iss. A11, pp. 197-198

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100098>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Autor pověsti sám vysvětluje v úvodní části, co znamená přezdívka Drakula: „Drakula vlašským jazykom a našim diavol“ (str. 260). Olteanu vyslovuje mínění, že úvod k pověstem mohl být složen později. K této domněnce bychom se mohli přiklonit, a to proto, že tvar „vlašským“ se zřetelně liší od jiného adjektiva na označení národnosti, jež se vyskytuje v poslední pověsti.: Štefan Volosky (Štefan Valahul, str. 365). Ion Bogdan pokládal přezdívku Drakula za lidový tvar k literárnímu Dracul. Zde bychom mohli uvést toponymickou paralelu: název Kykula se vykládá z původního všerománského pic, picul (s běžnou palatalizací p—k', např. piatra-chi-atra). Ale i kdyby byl úvod přidán, autor ještě na jednom místě v XIII. pověsti jasně vysvětluje význam přezdívky: tokmo izoimenity emu diavol (str. 363). Není tedy nutné vykládat jméno Drakula ze slovanského *drak*. (De fapt *drak* slav, lat. *draco*, str. 259). Ostatně na začátku knihy formuluje Olteanu svůj výklad opatrněji, když říká, že pochází možná (poate, str. 21) ze slovanského *drak* = had, saň, šarkan. To by však byla slabá přezdívka pro ukrutníka, který dával nabodávat lidi na kůl a prováděl ještě horší ukrutnosti. Z 19 povídek se jich 8 zmiňuje o nabodávání na kůl; proto se mu dostalo dalšího pojmenování, zvěčněného v dějinách: Tepeș, fr. Empaleur, č. Napichovač nebo Nabodávač.

O jeho činech se dovídali i v střední a západní Evropě. Nejstarší verze vznikla totiž ještě za jeho života mezi sedmihradskými Němci a měla titul Geschichte Dracole Waide. Místem vydání byla i města Norimberk, Bamberg, Augšpurk a Štrasburk a je obsažena i v kronice Jana z Puchova.

„Skazanie o Drakulě voevodě“ je podle Olteana první původní slovanská památka, kde se mluví o Rumunsku. Originál se nezachoval, ale v Rusku bylo známo na 16 rukopisů, některé jen ve zlomcích. Většinou se soudilo, že autorem byl Rus, který byl vyslancem na dvoře Matyáše Korvína, a dále byly vysloveny domněnky, že by dílo mohlo být polského nebo jihoslovanského původu. Když pak byl r. 1929 objeven kirillo-belozerký rukopis, ve kterém je na konci poznamenáno, že jej r. 1486 napsal a r. 1490 opsal „hršíšný ěfrosin“, usoudil A. D. Sedelnikov, že byl napsán v Moskvě jihoruským jazykem, obsahujícím západní prvky.

Na základě textové kritiky dospěl Olteanu k závěru, že autor žil v severozápadním Sedmihradsku a na dvoře krále Matyáše Korvína, že to byl pravoslavný věřící, který se činně podílel na ideologickém a náboženském boji v Uhrách. Už v roce 1939 rumunský vydavatel „Pověstí“ Smochiná upozornil, že autorem mohl být Rumun ze Sedmihradska. Podle Olteana psal jako očitý svědek.

Jazyk „Pověstí“ je příbuzný jazyku, který Olteanu nazývá „karpatská slovanština“ a kterým dosud mluví obyvatelstvo východního Slovenska, Zakarpatské Ukrajiny, Marmaroše a severního Sedmihradska. Olteanu se domnívá, že nebyla dostatečně prozkoumána církevní slovanština, které dosud užívá pravoslavná a řecko-katolická obyvatelstva těchto krajů. Podle Olteana je pravděpodobné, že právě z ní byly překládány první rumunské památky, ve kterých se projevuje rotacismus. V karpatské slovanštině se zachovalo měkké *r*, hojně se vyskytuje infinitiv, duál, absolutní dativ, akusativ s infinitivem. Mezi karpatská slova zařazuje např. *birev* z maď. *biró* 'starosta', rumunismus *chraniti* z významem 'živiti', latinismus *kramola* 'vzpoura' a moravismus *nedug* 'nemoc'.

Jádrum knihy je důkladný rozbor textu po všech stránkách od hláskosloví až po sloh. Text je velmi vhodně otištěn s rumunským překladem, a to tak, že církevní slovanský text je na levé polovině a rumunský překlad na pravé polovině téže stránky. I slavistický neodobrník se v textu rychle orientuje a lehce identifikuje jednotlivá slova.

V interpretaci textu by bylo možno navrhnout aspoň dvě jiné varianty. Tak souvětlí „nača smėjati sja a diviti sja ego serdču“ (str. 364) je přeloženo do rumunštiny a inceptu sá ridă și să se mire din inimă de dînsul, což je česky „začal se smát a srdečně se mu divit“. Domnívám se, že je třeba rozumět, „začal se smát a divit se jeho odvaze“ (rumunsky „de inima sa“). Výraz „blížnjich ego“ (str. 364) je přeložen celor apropiați lui, tj. 'jeho blízkých'. Vhodnější je překládat „jeho lidi“, které odpovídá rumunskému „apropaelor lui“. Drobné tiskové chyby v citacích českých a slovanských prací jsou zbytečnou vadou krásy této práce, po které sáhne rád každý slavista.

Olteanova kniha však obsahuje nejen nové pojetí a nový výklad známé slovanské památky, ale svou metodou a zpracováním (s výtečnými rejstříky) může posloužit jako učebnice slovanského jazyka z konce 15. století.

Pavel Beneš

Rückläufiges Wörterbuch der russischen Sprache der Gegenwart. Redigoval H. H. Biel-feldt. Berlin, Akademie-Verlag, 1958, 392 + IV strany.

V řadě rusistických publikací zaujímá retrogradní slovník současné ruštiny sestavený kolektivem Ústavu pro slavistiku při berlínské Humboldtově universitě za účasti studentů a za hlavního

vedení a redakce akad. H. H. Bielfeldta zvláštní místo. Jde totiž o příručku v současné rusistické literatuře svým způsobem ojedinělou. Rozsáhlý slovník, jehož pramenem byly velké ruské výkladové slovníky Ušakovy a Ozegovy a také Orfografičeskij slovar' ruskogo jazyka, obsahuje asi 80 000 slov, která jsou řazena v abecedním pořádku od konce slova, tj. postupuje od slov končících na *a* (*a*, *ba* ...) až po slova končící na *ja* (... *maloletnjaja*). Smyslem tohoto řazení je poskytnout uživateli především přehled o frekvenci, rozvrstvení a využití slovotvorných prvků (prefixů, sufixů, skládání slov), o nichž slovníky s normálním abecedním řazením hesel ucelenou a soustavnou informací podat nemohou a které i v jiných jazykových příručkách bývají popsány v neúplné míře, nedovolující si učinit náležitou představu o zastoupení toho kterého slovotvorného typu v jazykové struktuře. Zpětné abecední řazení slovního materiálu umožňuje systematicky vyčerpát jednotlivé slovotvorné typy, např. všechna substantiva tvořená příponou *-ba* (*družba*, *sud'ba*), slovesa s příponou *-nu-* (*kriknul*, *sochnul*), příslovce na *-mja* (*ležmja*, *plašmja*) atd.; přitom se zároveň slovní zásoba utřídí automaticky podle nejdůležitějších slovních druhů (substantiv, adjektiv a sloves).

Nelze samozřejmě beze zbytku stavět do jedné řady normální slovníky, výkladové či překladové, a slovník tohoto typu, který obsahuje vlastně jen abecední seznam slov a jehož pořízení je do značné míry výsledkem mechanického řazení hesel (i když naprosto nepodceňujeme obtíže a komplikace, které i zde při sestavování vznikají). Nicméně jde o cennou a potřebnou pomůcku, jejímž vydáním prokazují zpracovatelé značnou pomoc nejen při studiu tvoření slov, ale i při pracích jiných, např. akcentologických. Možnost zjistit v přibližné vyčerpávající míře rozsah určitého slovotvorného, deklinačního, konjugačního nebo přízvukového typu (to se týká přirozeně především kategorií neproduktivních, resp. slabě produktivních) a stanovit na základě toho proporce těchto typů je důležitým předpokladem přesného metodologického pracovního postupu, nespokojícího se s aproximativními odhady, a tím i předpokladem spolehlivých výsledků. Má to také nesporný metodický dosah pro sestavování praktických jazykových příruček (gramatik, cvičebnic a pod.). Ty musí studujícímu dávat především jasnou a plastickou představu o rozsahu jazykových jevů, které má zvládnout.

Slovník je zpracován s všemožnou pečlivostí a důkladností, pro práce německých filologů charakteristickou.

Stanislav Žaža

M. Borodina: Phonétique historique du français (avec éléments de dialectologie). Leningrad, Editions scolaires d'État 1961, 154 str.

Ce livre est fondée sur une étude consciencieuse et critique d'un nombre considérable de travaux concernant l'évolution historique du français y compris les ouvrages et les articles les plus récents ce que prouve la bibliographie, de nombreuses citations et beaucoup de notes bibliographiques dans le texte et dans les remarques en bas des pages.

L'auteur, qui connaît aussi bien la linguistique traditionnelle que les méthodes structuralistes modernes (surtout la phonologie), a divisé son ouvrage en cinq parties.

Dans les notes préliminaires, le lecteur apprend l'importance de l'accent et de l'entrave de même que celle de la quantité et de la qualité des voyelles.

Dans l'étude du vocalisme, Mme Borodina traite d'abord de l'évolution quantitative c'est-à-dire de la chute ou de la réduction des voyelles non accentuées, de l'apparition des voyelles prothétiques et épenthétiques et de la vocalisation de /l/. Quant à cette dernière, il conviendrait mieux d'en parler dans le consonantisme.

Le chapitre de l'évolution qualitative contient le déplacement de l'articulation en avant (*u > y*, *a > ai*, *e* ou *ie*), la nasalisation (réalisée, selon l'auteur, en trois étapes) et la dénasalisation, la fermeture (*a > e*, *o > u* ...; dans des dialectes: *e > i* ...) et l'ouverture (les *e* et *o* fermés s'ouvrent dans certaines positions, *e > a* devant *r*, *y > œ* devant une nasale), la labialisation (*a + u > au > o* ...; dans des dialectes *e > o* ...) et la délabialisation (*œ > e*), la diphtongaison (ses causes et ses étapes; les diphtongaisons simples et conditionnées, la diphtongaison en syllabes fermées, les variantes dialectales) et la monoptongaison (des diphtongues et des triptongues; les cas particuliers et dialectaux).

Très instructive est la conclusion montrant l'évolution du système vocalique et ses étapes: l'état du vocalisme en latin parlé de l'Ouest, en ancien français du XIe siècle et en français moyen du XVIe siècle. Quant au français actuel, l'auteur se rapporte au schéma de Ščerba qui figure à la p. 23.

L'essai du consonantisme est divisé de manière analogue à celle du vocalisme. En parlant de l'évolution quantitative, l'auteur explique d'abord la chute ou l'affaiblissement des consonnes qui se trouvent: 1° entre deux voyelles, 2° devant une ou plusieurs consonnes, 3° à la fin du mot.